

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA MA'NAVY QADRIYATLARNING O'RNI

Saidmurotov Shodlik Alisher o'g'li

Urganch davlat pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola quyida axborotlashgan jamiyat sharoiti va globallashuv jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda uning inson hayoti va itimoiy munosabatlariga ta'sirini tahlil qilinadi. Xususan, raqamli muhitda ma'naviy qadriyatlarining o'rni, transformatsiyasi va zamonaviy talablarga moslashuv jarayonlari ilmiy jihatdan yoritiladi. Shu bilan birga sun'iy intellektning inson tafakkuri, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy ongga ko'rsatayotgan ijobiy va salbiy ta'sirlari ochib beriladi. Maqolada globallashuv hamda raqamlashtirish sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni asrab-avaylash, ularning yangi axborot-texnologik muhitga uyg'unlashtirish masalalari mukim ilmiy muammo sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot va izlanishlar natijasida ma'naviy qadriyatlarni saqlash hamda rivojlantirishda sun'iy intellektdan oqilona foydalasnish zarurligini yoritib beradi.

Kalit so'zlar: *axborotlashgan jamiyat, globallashuv, sun'iy intellekt, raqamli texnologiyalar, ommaviy madaniyat, ma'naviy qadriyatlar, transformatsiya, raqamli madaniyat, ijtimoiy ong, innovatsiya, axloqiy me'yorlar, OAV va boshqalar.*

ABSTRACT

This article analyzes the rapid development of artificial intelligence technologies in the context of an information-driven society and the globalization process, as well as their impact on human life and social relations. Specifically, it scientifically examines the role, transformation, and adaptation processes of moral values in the digital environment to meet modern requirements. At the same time, the article reveals the positive and negative effects of artificial intelligence on human thinking, ethical norms, and social consciousness. The article considers the issues of preserving national and universal values and adapting them to the new information-technological environment under the conditions of globalization and digitization as a stable scientific problem. As a result of research and studies, it highlights the necessity of using artificial intelligence wisely in preserving and developing moral values.

Key words: *information society, globalization, artificial intelligence, digital technologies, mass culture, spiritual values, transformation, digital culture, social consciousness, innovation, ethical norms, media, and others.*

KIRISH

Bugungi axborotlashgan jamiyat sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi inson hayoti, ma'naviy qadriyatlar va ongida sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli muhit qadriyatlarining ma'no va mazmuni o'zgarib, ularning ommaviy madaniyat bilan aralashuvi natijasida ba'zi salbiy oqibatlar keltirib chiqarishi natijasida, ularni zamonaviy sharoitga moslashtirish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Shu sababdan, ma'naviy qadriyatlarning axborotlashgan jamiyat va texnologik taraqqiyot sharoitida o'rni va o'zaro bog'liqlikni ilmiy jihatdan tahlil etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Chunonchi, Manuel Castells shunday ta'kidlagan: "Axborot –bu jamiyatning eng muhim resursidir va u hokimiyat manbaiga aylanadi."¹ Sun'iy intellektning rivojlanishi, ommalashuvi hamda ma'naviy qadriyatlar bilan aralashuvi axborotni axloqiy ma'yorlar asosida foydalanish kerak.

Manuel Castells yana aytadiki: "Texnologiya insoniyat tag'dirini belgilamaydi, ammo u inson imkoniyatlarini kengaytiradi"². Mazkur fikrlar asosida aytishim mukinki, sun'iy intellekt muhitida ma'naviy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biridir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Sun'iy intellektning ijtimoiy darajadagi eng ko'rinadigan ta'sirlaridan biri ish kuchi bozorining o'zgarishi va kasbiy rollarning qayta aniqlanishidir. Sun'iy intellekt inson mehnatining o'rnini bosishi bilan "maqsadsiz va foydasiz" deb ataladigan keng inson guruhining paydo bo'lishi mumkin. Masalan, Uludag', Soyer va Ceyhan³ tadqiqotlari sun'iy intellekt ish jarayonlarida samaradorlikni oshirish salohiyatiga ega bo'lishiga qaramay, xodimlarda kelajakning noaniqligi va kasbiy ishonchsizlik hislarini uyg'otishini ko'rsatmoqda. Professional ish hayotidagi va endigina ish hayotiga qadam qo'ygan universitet talabalari uchun ham o'xshash noaniqlik yaratmoqda va kasbiy malakalarni kelajakda qo'llash haqidagi xavotirlarni kuchaytirmoqda. Axborotlashgan jamiyatda bu sun'iy intellektning rivojlanishi ish samaradorligini oshirayotgan bo'lsada, u insonlarda kasbiy noaniqlik va kelajak xavotirini kuchaytiyotgan bir paytda, ma'naviy qadriyatlar shaxsning ruhiy barqarorligi, moslashuvchanligi va o'ziga bo'lgan ishonchini saqlashda muhim omil sifatida nomoyon bo'lmoqda.

Ma'naviy qadriyatlar –halollik, mas'uliyat, mehnatsevarlik, ishonparvarlik, sabr-toqat va bilimga intilish kabi fazilatlar –axborotlashgan jamiyatda insonning ruhiy barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Chunonchi,

¹ Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, Oxford: Backwell Publishers, 1996, p. 469.

² Manuel Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*, Oxford: Oxford University Press, 2001, p. 5.

³ Türkan Koçoğlu, "Üniversite öğrencilerinde yapay zeka kaygı düzeyi ile yaşamda anlam arayış düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi". Tez. İSTANBUL-2026, 13-bet.

texnologiyalar inson faoliyatining ayrim yo‘nalishlarini avtomatlashtirayotgan bo‘lsa-da, insoniylik, axloqiy qaror qabul qilish va ijtimoiy mas’uliyat kabi jihatlar hanzu inson omiliga bog‘liq bo‘lib qolmoqda.

Shuningdek, axborotlashgan jamiyatda yoshlarning ma’naviy immunitetini mustahkamlash dolzarb masalalardan biridir. Turli zararli axborotlar, virtual madaniyatning salbiy ta’sir va ommaviy axborot vositalaridagi manipulyativ kontent yoshlarning qadriyatlar tizimiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois ta’lim tizimida zamonaviy texnologiyalar bilan bir qatorda ma’naviy-axloqiy tarbiya ham alohida e’tibor qaratishi zarur.

Ayniqsa, universitet talabalari kabi rivojlanish jihatidan nozik guruhlarda, sun’iy intellektdan foydalanishning taqdim etadigan imkoniyatlari bilan birga ruhiy salomatlikka keltirishi mumkin bo‘lgan xavflarini muvozanatli tarzda ko‘rib chiqish muhim. Shu nuqtai nazardan, sun’iy intellektning psixologik ta’sirlarini butunlay qarash nuqtai nazaridan baholash ham individual moslashuv jarayonlarini tushunish, ham oldini oluvchi psixologik aralashuvlarni rivojlantirish nuqtai nazaridan zarurdir.

Tadqiqot va sharh natijalari shuni ta’kidladi-ki, sun’iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish axborot jamiyatida ma’naviy qadriyatlarni himoya qilish va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Xususan, sun’iy intellekt ta’lim, ma’naviy-axloqiy targ‘ibot, milliy merosning raqamlashtirilishi va axborot almashinuvi tezlashtirish orqali jamiyatning ma’naviy rivojlanishiga xizmat qilishi mumkinligi aniqlangan. Biroq, sun’iy intellektdan nazoratsiz foydalanish noto‘g‘ri ma’lumotlar tarqalishiga, ma’naviy tahdidlarga va yoshlar ongiga salbiy ta’sir ko‘rsatishiga olib kelishi mumkinligi sababli, sun’iy intellektdan foydalanishda axloqiy normalarga, milliy qadriyatlarga va ma’naviy mas’uliyat tamoyillariga rioya qilish zarurligi asoslangan.

Islom Karimovning ma’naviyat⁴ –insonni ruhan poklash va qalban uyg‘onishga chorlovchi kuch ekanini e’tirof qilar ekan hozirgi zamon va ommaviy madaniyatning texnologiyalar soyasida yanda yoshlar ongini zaharlashi, sun’iy intellektdan noto‘g‘ri foydalanish natijasida axloqning buzilishiga sabab bo‘lmoqda.

Islom Karimov ta’kidlaganidek, Mavnaviyat insonni ruhini tozalashga va qalbda o’sishga undaydigan noyob kuchdir⁵. Shuning uchun, zamonaviy texnologik taraqqiyot kontekstida ham ma’naviyat insonlar uchun eng muhim qo‘llab-quvvatlash manbasi bo‘lib qolmoqda. Axloqiy va ma’naviy standartlarga asoslanib sun’iy intellektdan oqilona foydalanish orqali insoniyatni, milliy kimlikni va ma’naviy merosni saqlash mumkin.

⁴ Islom Karimov, “*Yuksak ma’naviya –yengilmas kuch*”. “Ma’naviyat” –Toshkent.2008. 19-bet.

⁵ Islom Karimov, “*Yuksak ma’naviya –yengilmas kuch*”. “Ma’naviyat” –Toshkent.2008. 19-bet.

XULOSA

Xulosa shuki, axborot jamiyati va globallashuv kontekstida, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi inson hayoti uchun katta qulayliklar va imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq, bu jarayon axloqiy qadriyatlar, etik normalar va yoshlar ongiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa ommaviy madaniyat va raqamli muhit orqali tarqaladigan salbiy ma'lumotlar, inson tafakkuri va ruhiy dunyosi uchun tahdid yaratishi mumkin. Shu sababli, sun'iy intellektdan foydalanishga milliy va universal insoniy qadriyatlar asosida yondashish muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, Oxford: Backwell Publishers, 1996.
2. Manuel Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*, Oxford: Oxford University Press, 2001.
3. Türkan Koçoğlu, Tez. "Üniversite öğrencilerinde yapay zeka kaygı düzeyi ile yaşamda anlam arayış düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi". İstanbul.2026
4. Islom Karimov, "Yuksak ma'naviya –yengilmas kuch". "Ma'naviyat" – Toshkent.2008.